

Crna Gora
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE MEDIJE

Broj: 02 – 2160
Podgorica, 16.11.2018.godine

INFORMACIJA O PRISTUPAČNOSTI PROGRAMA CRNOGORSKIH EMITERA
OSOBAMA SA OŠTEĆENJEM SLUHA I VIDA

Zakonski okvir

Ustav Crne Gore, garantuje zaštitu ljudskih prava i sloboda, promovirše zabranu izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu, proklamuje zabranu diskriminacije. Članom 68 Ustav garantuje posebnu zaštitu lica sa invaliditetom.

Crna Gora je od 2009. godine potpisnica Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, čime se obavezala da sprovodi Konvenciju i preduzima odgovarajuće mjere u cilju promovisanja, zaštite i osiguravanja punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane svih osoba sa invaliditetom.

Članom 3 Zakona o elektronskim medijima¹ propisano je da se uređivanje odnosa u oblasti AVM usluga zasniva i na načelima slobodnog i ravnopravnog pristupa svim AVM uslugama.

Članom 74 propisano je da su javni emiteri dužni da pružaju javne usluge proizvodnje i emitovanja radijskih i/ili televizijskih programa sa informativnim, kulturnim, umjetničkim, obrazovnim, naučnim, dječjim, zabavnim, sportskim i drugim programskim sadržajima, kojima se obezbjeđuje ostvarivanje prava i interesa građana i drugih subjekata u oblasti informisanja. Javna usluga podrazumijeva proizvodnju i emitovanje programa namijenjenih različitim segmentima društva, bez diskriminacije, posebno vodeći računa o specifičnim društvenim grupama kao što su djeca i omladina, pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, osobe sa invaliditetom, socijalno i zdravstveno ugroženi.

Referentna iskustva

Koristeći se iskustvom i istraživanjima Evropske platforme regulatornih tijela (EPRA²), čija je članica i Agencija za elektronske medije, analiziran je pravni okvir zemalja članica koji sadrži odredbe koje se odnose na pristup osoba s invaliditetom audiovizuelnim medijskim uslugama.

Pitanje pristupa sadržajima se regulirše zakonom, ugovorom sa javnim servisom, kodeksom ponašanja emitera ili izdatim dozvolama. U zemljama gdje je ovo područje regulisano zakonom postoje dva načina regulisanja: opšte odredbe o obavezi javnih, i u nekim slučajevima komercijalnih emitera, da prilagode svoj sadržaj osobama s invaliditetom, i tačno određivanje kvote i vrste programa koji se mora prilagoditi. Ukoliko obaveza prilagođavanja programa postoji za komercijalne emitere, ona je najčešće vezana za emitere sa nacionalnim pokrivanjem, ili se ta obaveza utvrđuje na osnovu udjela koji emiter ima na tržištu, odnosno na osnovu njegove finansijske sposobnosti da svoje programe prilagodi osobama sa invaliditetom.

U značajnom broju zemalja ne postoji obaveza prilagođenosti audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev i rijetko se odredbe o dostupnosti primjenjuju na emitere sa lokalnim pokrivanjem.

¹ ("Sl. list CG", br. 046/10, 040/11, 053/11, 006/13, 055/16)

² <https://www.epra.org/>

Mjere politike za podsticanje pristupačnosti za krajnjeg korisnika su često izvan opsega rada regulatora, iako postoje izuzeci. Regulatori imaju značajnu ulogu u nadzoru efikasnosti mjera pristupačnosti, kao i u podizanju svijesti o značaju pristupa sadržaju.

Uobičajeni predviđeni načini prilagođavanja programskih sadržaja osobama s invaliditetom su: tekstualno prevođenje (titlovanje), tumačenje sadržaja (znakovni jezik), audio deskripcija ili slična tehnička rješenja.

Iako pravno regulisanje pitanja pristupačnosti tokom posljednjih godina bilježi značajna unapređenja, opseg regulative i primjena u praksi kod članica EPRA-e se značajno razlikuje. Opšte, deklarativne, odredbe koje postoje kod značajnog broja članica često ne koreliraju sa konkretnim obvezama u vidu neophodne kvote titlova, znakovnog jezika ili audio opisa medijskih usluga.

Polazni podaci

Popisom stanovništva od 2011. godine po prvi put su se prikupljali podaci o stanovništvu sa smetnjama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, uključujući podatke o ograničenjima u osnovnim funkcionalnim aktivnostima, kao što su hod, sluh, vid i slično.

Saglasno podacima od 2011. godine, u Crnoj Gori, od ukupnog broja stanovnika 11% (68.064) osoba ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog dugotrajne bolesti, invaliditeta ili starosti. Prema podacima, 5% crnogorske populacije ima problem sa kretanjem, 2% sa vidom iako koristi naočare i sočiva, a od ukupnog broja stanovnika 1% stanovništva ima problem sa sluhom i pored korišćenja slušnih aparata.

Posmatrano prema starosnim grupama, procenat stanovništva koji ima smetnje u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, raste. U starosnoj grupi mlađoj od 29 godina, 1% populacije se izjasnilo da ima poteškoće ili smetnje zbog neke dugotrajne bolesti ili invalidnosti, 40% u starosnoj grupi od 65 do 84 godine starosti, a 61% u populaciji starijoj od 85 godina. Od ukupnog broja lica sa smetnjama 54% su žene, a 46% muškarci. Od ukupnog broja ženske populacije, 12% ima smetnje tokom obavljanja svakodnevnih aktivnosti, dok taj procenat kod muškaraca iznosi 10%.

Pristup sadržajima u Crnoj Gori

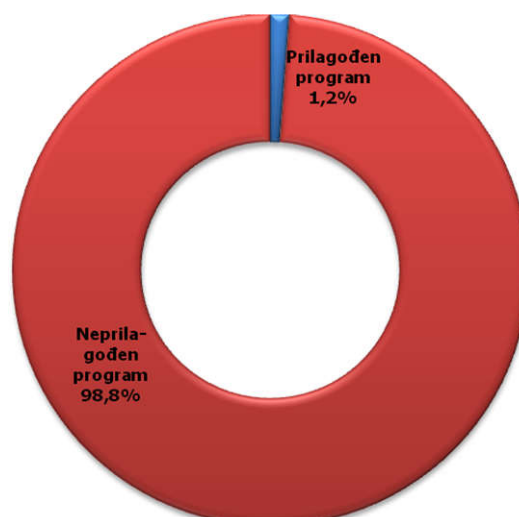
Prvi program Televizije Crne Gore je jedini televizijski kanal koji proizvodi i emituje sadržaj posebno prilagođen osobama sa invaliditetom, iako je udio ovakvih sadržaja u ukupno emitovanom programu izuzetno mali.

Prvi program Televizije Crne Gore ima samo jednu redovnu emisiju pristupačnu osobama sa invaliditetom, *Dnevnik u 18*, koji se prevodi na znakovni jezik. Ova informativna emisija ima prosječno trajanje od 10 minuta³ i pruža samo osnovne informacije o aktuelnim događajima.

Imajući u vidu da je Prvi program Televizije Crne Gore kanal sa dominantno informativnim sadržajem (približno 10 sati dnevno), *Dnevnik u 18* koji se prevodi na znakovni jezik predstavlja svega 1,2% informativnog programa TVCG1.

Sem navedene emisije na programu Televizije Crne Gore (sva tri kanala) nema redovnih sadržaja prilagođenih osobama sa invaliditetom.

Tokom 2018. godine, u okviru političke kampanje za izbore za predsjednika Crne Gore i kampanje za lokalne izbore, Televizija Crne Gore je saglasno Zakonu o izboru odbornika i poslanika⁴ obezbijedila prevod na znakovni jezik emisija u kojima

Grafik 1: Struktura informativnog programa RTCG1 (sedmično, procenat)

³ Podaci iz analize sprovedene u periodu od 22. do 28. oktobra 2018. godine

⁴ "Službeni list Republike Crne Gore", br. 004/98, 005/98, 017/98, 014/00, 018/00, Službeni list Savezne Republike Jugoslavije", br. 073/00, 009/01, 041/02 od 02.08.2002, 046/02, 045/04, 048/06, 056/06, Službeni list Crne Gore", br. 046/11, 014/14, 047/14, 012/16, 060/17, 010/18

je vršeno predstavljanje kandidata, odnosno izbornih lista.

U januaru 2018. godine emitovan je film „Opet pakujemo majmune“, prilagođen za osobe sa oštećenim vidom, što je jedan od dva filma koja su tokom 2017. godine adaptirani u saradnji sa NVO "Homer".

Ostale televizijske stanice, javne ili komercijalne, nemaju posebne sadržaje, niti emituju program posebno prilagođen osobama sa invaliditetom.

Osobe oštećenog sluha mogu pratiti samo djelove informativnog programa kroz informacije pretočene u kajron, koje ne predstavljaju tekstualnu sinhronizaciju onoga što se trenutno čuje na ekranu i ne mogu se smatrati programom prilagođenim osobama sa invaliditetom. Takođe, osobe oštećenog sluha mogu pratiti strani filmski i serijski program, imajući u vidu da navedeno predstavlja titlovani sadržaj. Međutim, to nije slučaj sa domaćim filmskim i serijskim programom, kao i filmskim i serijskim programom snimljenim na razumljivim jezicima.

Sa druge strane, osobe oštećenog vida ne mogu pratiti filmski i serijski program, ali ostaju uskraćene i za neke osnovne informacije o svakodnevnom životu, kao što je, na primjer, vremenska prognoza, imajući u vidu da je u značajnom broju slučajeva prikazana u vidu grafičke insertacije, bez audio deskripcije.

Imajući u vidu navedeno, količina programa dostupnih osobama s invaliditetom na crnogorskim televizijama ne može ni minimalno zadovoljiti potrebe osoba sa oštećenjem sluha i vida, kroz informisanje ili emisije zabavnog, dokumentarno-obrazovnog, dječijeg i drugih sadržaja.

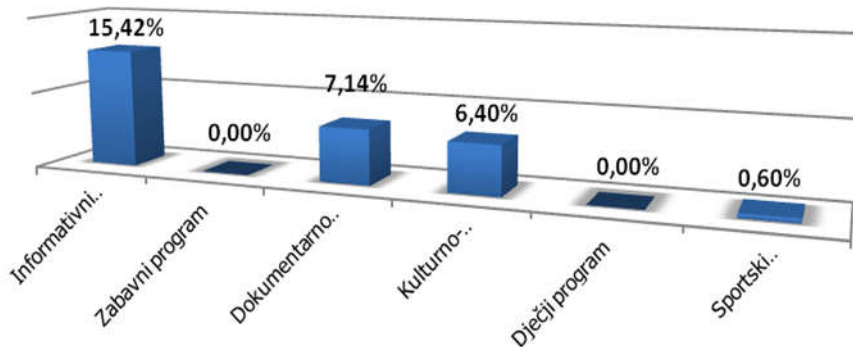
Radio je platforma koja je po svom karakteru pristupačna osobama sa oštećenjima vida, ali program na crnogorskim radijskim stanicama nije sa namjerom prilagođen ovim osobama.

Pozitivan primjer predstavlja Radio Homer, neprofitni emiter, koji proizvodi program namijenjen osobama oštećenog vida.

Radio Homer proizvodi sedmično približno 3.000 minuta nemuzičkog sadržaja iz oblasti informativne, kulture, sporta i obrazovanja.

U okviru programa Radija Homer, pored informativnih emisija, emituju se i forme *radio roman* i *radio drama*, kao i sadržaji koji se bave književnošću, kulturom, kao i opštim društvenim pitanjima.

Takođe, u okviru ovog radijskog programa emituje se sportska emisija posvećena paraolimpijskom sportu.

Grafik 2: Struktura programa radija Homer (sedmično, procenat)

Lica sa invaliditetom u programu crnogorskih medija

O osobama sa invaliditetom se u programu crnogorskih medija najčešće govori u okviru informativnih ili drugih emisija koje se bave pitanjima inkluzije različitih ranjivih društvenih grupa. U tom smislu, o osobama sa invaliditetom se najčešće govori u kontekstu opštih tema, zakonskog okvira, pojedinačnih akcija, te obilježavanja dana osoba s nekom vrstom invaliditeta i slično.

Ukoliko nije riječ o tematskim priložima ili sadržajima koji se namjenski bave pitanjima od značaja za osobe sa invaliditetom, osoba s invaliditetom gotovo da nema na televizijskom programu.

Veoma mali broj sadržaja se redovno bavi pitanjima od značaja za ovaj dio populacije. Od televizijskih sadržaja može se pomenuti emisija *Putevi života* (Televizija Crne Gore) koja se u načelu bavi uslovima života i rada lica osjetljivih kategorija.

Na programu tri lokalna javna emitera postoje emisije (*OSI* - Radio Bijelo Polje, *Korak naprijed* - Radio Tivat, *Svijetlost zvuka* - Radio Kotor) koje se dominantno bave pitanjima od značaja za život i rad osoba sa invaliditetom.

Od jula 2015. godine do danas, Savjet Agencije za elektronske medije je saglasno Pravilniku o raspodjeli sredstava iz Fonda Agencije za pomoć komercijalnim radio emiterima⁵ sproveo pet raspodjela sredstava iz Fonda Agencije za pomoć komercijalnim radio emiterima sa ciljem da se poveća količina sadržaja od posebnog javnog interesa.

Na svakom od pet raspisanih konkursa postojala je otvorena mogućnost za finansiranje programskih sadržaja koji bi predstavljali doprinos poboljšanju ponude programskih sadržaja posvećenih ranjivim društvenim grupama i ovakvi sadržaji su dodatno favorizovani propisanom metodologijom bodovanja.

Tokom pet raspodjela finansirano je ukupno 19 sadržaja koji se bave pomenutim pitanjima. Tokom posljednje godine, potpisano je šest ugovora za finansiranje programskih sadržaja namijenjenih ranjivim društvenim grupama: *Posjetnica* – Radio Antena M, *Pružimo ruku licima sa invaliditetom* – Radio Skala, *Pomogni, budi drug* – Radio Elita, *Akcenti* – Radio Adriatic, *I oni su dio nas* – Radio Teuta i *Budimo ljudi* – Radio Skadar Lake.

Nažalost, iskustvo pokazuje da sa istekom ugovora o finansiranju sadržaja značajan dio emitera prestaje sa emitovanjem finansiranog sadržaja, te da napori Agencije nijesu doprinijeli dugoročnom povećanju ponude ovakvih emisija.

Ocjene i zaključci

1. Program posebno prilagođen osobama sa invaliditetom je na zabrinjavajuće niskom nivou, kako po svojoj količini tako i po svojoj raznovrsnosti i ne može ni minimalno zadovoljiti potrebe osoba sa oštećenjem sluha i vida, kroz informisanje ili emisije zabavnog, dokumentarno-obrazovnog, dječjeg i drugih sadržaja.
2. Stalna poboljšanja u tehnologiji, razvoju tehnika i metoda koje suštinski doprinose povećanju količine prilagođenog sadržaja, nijesu prepoznati i primijenjeni od strane crnogorskih emitera.
3. Neophodno je preduzeti značajnije akcije u pravcu podizanja svijesti o potrebi za pristupačnim medijskim uslugama kod crnogorskih emitera, kako javnih tako i komercijalnih, kako kroz ukazivanje na količinu dostupnog prilagođenog sadržaja, tako i kroz organizovanje obuka i treninga na kojima bi se emiteri upoznali sa tehnikama i metodama prilagođavanja sadržaja.

Sektor za monitoring
Sunčica Bakić, pomoćnik direktora

⁵ "Sl. list Crne Gore", br. 27/15